

JOŠ O SADRŽAJU I PISMU POVALJSKOGA KARTULARA

Ivan OSTOJIC, Split

U 14. broju ovoga časopisa na str. 101—109. objelodanio je Valentin Putanec raspravu pod naslovom: *Tekstološki i jezični problemi u Povaljskom kartularu (1184—1250)*. Njega su u tom spomeniku interesirale tri stvari: stvarni sadržaj, jezik i neka nejasna mjesta. Putančevu raspravu uzimam za podlogu ovoga člancića, kojim sam nakanio izraziti svoje mišljenje o nekim zaključcima u njoj izvedenim.¹

Povaljski dokument, što ga je 1250. ćirilicom prepisao ili, možda, djelomično preradio splitski kanonik Ivan, Rački je nazvao *listinom*,² a Barada *kartularom*.³ Oba se ova imena upotrebljavaju, ali onaj dokument nije potpuni kartular, jer u njemu nema ni spomena o glavnini posjeda povaljske opatije, za koju je sastavljen.

1. Zadnji dio te ćirilske listine počinje na 40. retku riječima:
I se zemle sutv stago Ioanna v Povlahv.

Putanec u tom zadnjem dijelu razlikuje:

- a) od 40. do 45. retka reambulaciju posjeda povaljske opatije (str. 102)⁴
- b) od 45. do 46. retka pogreškom unesene darovnice Smolčevu i Poruginu (str. 102)
- c) na 47. retku određen dan i godinu reambulacije (str. 104) i
- d) na 48. i 49. retku potvrdu reambulacije, koju je izvršio notar Blaž (str. 103).

¹ Zbog nepriličnosti da se više puta na duže citira rasprava, i zato da se lakše shvate kratki i česti navodi iz listine, bilo bi uputno za vrijeme čitanja ovoga člancića držati pred sobom i Putančevu raspravu i Povaljski kartular.

² Fr. Rački, Najstarija hrvatska ćirilicom pisana listina, Starine XIII, 197—204, Zagreb 1881.

³ Miho Barada u Bogoslovskoj smotri XXIII, 110—111, Zagreb 1935.

⁴ Ovako u zagradama navodit ćemo brojeve stranica Putančeve radnje u 14. broju Slova.

Meni se pak čini da u navedenim recima niti se nalazi reambulacija, niti su pogreškom unesene darovnice Smolčeva i Porugina, niti je određena godina reambulacije, niti je nju potvrdio notar Blaž. Sve ću ovo kušati obrazložiti po redu.

Ad a) — Zadnji dio listine, tj. od 40. do 48. retka, sadrži po svjedocima ovjerovljeni popis svih onih zemalja, što ih je opatija Sv. Ivana Krstitelja u Poveljima na Braču 1184. godine dobila natrag, i onih, što ih je poslije toga stekla darivanjem, nagodbom ili kupnjom. Taj popis možemo nazvati rekapitulacijom svega onoga, o čemu je bilo govora prije toga (tj. od početka do 40. retka).⁵ Takvim ga smatra i Vrana.⁶ Ali, da to nije *reambulacija*, uvjeravaju me slijedeći razlozi.

Reambulacija je pravni čin javne vlasti te obuhvaća obilazak nekoga posjeda i utvrđivanje njegovih granica na licu mjesta. U našem slučaju službena je komisija morala obići veliki broj na daleko rasprostranjenih zemljišnih čestica po neravnom terenu na području današnjih osam crkvenih župa. Da bi utvrdila vlasnost samostana, morala je ta komisija za svaku česticu pregledati javne isprave ili barem ispitati svjedoke. Morala je također pozvati i saslušati susjedne vlasnike, da li se oni možda smatraju oštećeni postavljenim međašima, te o svemu obavljenom sastaviti reambulacionu ispravu.⁷ Ništa od svega toga nije ovdje spomenuto, a ništa od toga se nije ni moglo obaviti na dan označen u 47. retku riječima: *se by na dnъ stago Stepana*. Sv. Stjepan je gotovo najkraći dan u godini, u zimi, zapovjedni drugi božićni blagdan, kada se nije radilo ni išlo u polje. Knez, župan, dva braštika, opat Stanimir i ostali ljudi, koji su nabrojani u 47. i 48. retku, toga dana su se našli zajedno, vjerojatno, da prisustvuju službi božjoj. Ni za jednoga od njih se ne kaže da je nešto radio nego da je ondje bio: *tu by*. Oni su samo posvjedočili, da popisane zemlje doista pripadaju povaljskomu samostanu. Kad bi to bila i fiktivna reambulacija, bio bi na neki način spomenut obilazak, *ambulatio* onih ljudi.

⁵ Ivan Ostojić, Benediktinska opatija u Poveljima na otoku Braču, 52—54, Split 1934. — Ima, doduše, u onom popisu i toponima, koji u kartularu nisu prije spomenuti, ali oni ponajviše ne označuju sam posjed nego granice do kojih je posjed dopirao.

⁶ Josip Vrana, Kulturnohistorijsko značenje povaljske listine iz godine 1250. Filologija 3, str. 203, Zagreb 1962.

⁷ Kao primjer v. opis reambulacije posjeda splitske crkve kod Farlatija, *Illyricum sacrum* III, 337—341, Venetiis 1765.

Obično se vršila reambulacija čitavoga posjeda nekog moralnog bića ili crkvenog beneficija. Ovdje pak nema ni govora o velikom kompleksu, koji se pruža preko četiri kilometra uz morsku obalu in continuo, i na kojemu se nalazila crkva s ostalim samostanskim zgradama. Tu glavninu, a ne one zemlje što su nabrojene u listini ili kartularu, narod još i danas zove *Abacija*. Jedna prava reambulacija svih zemalja obavljena je 1415. godine prigodom restauracije bivše povaljske opatije. U njezinu zapisniku navedeni su članovi komisije, prikazane isprave, u živac kamen urezani međaši i određen rok za žalbe.⁸

Autor drži, da se navodna reambulacija nije zbila na dan sv. Stjepana Prvomučenika (26. XII) nego na dan sv. Stjepana Kralja (20. VIII) (str. 105). Dan sv. Stjepana, mađarskoga kralja, bio je slabo poznat na Braču i teško da se on svetkovao igdje u Dalmaciji. Ali, da je ipak pisar kojim slučajem mislio na sv. Stjepana Kralja, bio bi ga morao nekako odrediti, jer na Braču sv. Stjepan bez posebne oznake ne može biti drugi nego Prvomučenic.

Ad b) — P. nadalje piše: »u retku 45—46 pogreškom se unosi, sada zajedno, darovnice Smolčeva i Porugina. Samo, sada se daje kratak sadržaj. Ovo može biti dokaz da prepisivač kartulara ili njegov sastavljač nije opazio da je već unio darovnice u tekst kartulara« (str. 102). Naprotiv ja sam uvjeren, da je to svjesno učinjeno, jer je trebalo navesti i ona dva dosta velika imanja, što su ih Smolac i Poruga predali samostanu, kad su se u nj sklonili, budući da bi popis posjeda bez tih imanja bio prilično nepotpun.

Nisu njihove darovnice »nespretno i krivo ponovno unesene« (str. 102) nego je spretno, ispravno i pregnantno u onoj rekapitulaciji kazano sve što je u takvoj prilici trebalo kazati, i to ovako: *Pridosta dva človeka u molbstvrb stago Ioanna imenemb Poruga i Smolcb i rēsta opatu Ratbku: dohrani na smrbt, na naju vinnogradi i zeme vbse budite vb crkvv stoga Ioanna. I prie je sv vsimb svoimb*. Sastavljač popisa nije smatrao ni nužnim ni korisnim ponovno navoditi svaku zemljišnu česticu napose, jer već time, što je neka zemlja prije bila Smolčeva ili Porugina, dokazuje se da ona sada pripada samostanu sv. Ivana.

O istoj stvari nastavlja autor, da »su Smolac i Poruga došli u samostan sukcesivno, a ne na jedan dan kao što donosi potvrda reambulacije (*se bi na dan stago Stepana*)« (str. 102). — Međutim

⁸ Ostojić, n. dj. 69—70.

riječi, što ih je autor citirao u zagradama, ne kažu, da su Smolac i Poruga došli u samostan na dan sv. Stjepana, nego da je toga dana pred svjedocima utvrđeno faktično stanje opatijskoga posjeda.

Ad c) — P. na 47. retku u rečenici *se by na dn̄v stago Stepana na vrečinu* vidi dan i godinu reambulacije.

Neobični izraz *na vrečinu* Rački je smatrao oznakom mjesta, tj. sudio je da je *Vrečina* toponim.⁹ Držim, da je i Šurmin isto mislio, jer je u svojem izdanju Povaljske listine napisao *Vrečinu* velikim početnim slovom.¹⁰ Ja sam se dva puta pozabavio tim pojmom, ali nisam došao do sigurnih rezultata. Prvi put sam postavio mogućnost, da je *vrečinu* postalo od glagola *v(̄)rešti* i da označuje *urečen* dan ili sastanak.¹¹ Drugi put, govoreći o jednom drugom bračkom samostanu, tj. o Sv. Lovri u Lovrečini blizu Postira, pomislio sam, da bi *Vrečina* mogla biti toponim, koji je postao od *Lovrečina*, pošto je u toj riječi otpao prvi, nenaglašeni slog. Onaj pak opat Stanimir, jedan od svjedoka na rekapitulaciji posjeda, nagađao sam, da bi mogao biti opat u Lovrečini, a ne u Povoljima, jer nitko ne može punopravno svjedočiti *in causa propria* i jer nije rečeno da je Stanimir opatovao u Povoljima, kako je to izričito rečeno za ostala dva povaljska opata, za Ratka i Ivana.¹²

P. ovako rješava taj problem: »Sve postaje jasno, ako se ovo mjesto restituira kao: *se by na dn̄v stago stepana na V. Re. Č. i Nu.*, tj. na *dvě ste tisuća i pedesetu*. Ako uzmemo da je i samo početno čitanje ovoga pasusa neobično i prema tome krivo, možemo restituirati i u: *na Č. V. Re. i Nu.*, tj. *č. = tisuća, v. = dve, r. = sto, n. = pedeset*; izlazi: *na tisuću dvě stě i pedesetu*. Kako se ovdje radi o godini 1250, što je očita besmislica (reambulaciji je prisustvovao opat Stanimir, a prijepis traži opat Ivan 1250!), moramo uzeti i krivo čitanje *n* za *k* (*n. = 50, k. = 20*, a za mogućnost zamjenjivanja ovih slova u tadašnjoj bosančici¹³ v. sliku Povaljskog kartulara u Ostojićevu izdanju), pa dobivamo 1220 godinu kada je bila reambulacija« (str. 104—105).¹⁴

⁹ Rački u n. dj., 205.

¹⁰ Đuro Šurmin, Hrvatski spomenici I (od godine 1100—1499), 9, 463 — Zagreb 1898.

¹¹ Ostojić, n. dj., 54.

¹² Ivan Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj II, 400—401 — Split 1964.

¹³ Možda je prerano spominjati bosančicu u prvoj polovici XIII stoljeća. Isp. Benedikta Zelić - Bučan, Bosančica u srednjoj Dalmaciji, 7, Split 1961.

¹⁴ Tokom dokazivanja P. nehotice je pogriješio u rečenici: »Ostojić navodi da se reambulacija dogodila 1228«, jer je sam prije citirao, da sam ja napisao *rekapitulacija*.

Meni se pak čini, da izraz *na vrečinu* ne može predstavljati nadnevak zbog slijedećih razloga:

Najprije, nije bio običaj u srednjem vijeku na našem primorju da se glagoljski ili ćirilski napisi datiraju brojem godine neposredno iza prijedloga *na*, nego je redovito između te dvije riječi umetnuta imenica *lěto*, bilo sama, bilo s kojim vjerskim atributom ili kršćanskom apozicijom. Prema tome ispred broja susrećemo ove izraze: *na leto*, *na let božih*, *na let' (ili lit) gospodinovih'*, *na lit' rojstva Krstova (ili Hristova)*, *na lit rojstva Gospodina Boga* ili *na let vpućenič Gospodna*.¹⁵

Zatim, nigdje se u broju godine ne susreće tisuća između stotica i desetica. A ni broj 200 nije se običavao pisati sa dva ćiriliska slova: *VR*, nego samo s jednim: *S*.

Osim toga, nije mi poznato da je igdje pri datiranju dodan pojedinim ciframa gramatički rod, broj i padež, i to slovima istoga oblika i iste veličine kao i ona slova, koja označuju brojnu vrijednost. Konkretno: nemamo potvrde, da bi *VRE* imalo značiti *dvě stě* ili *NU pedesetu*.

Nadalje, pokušaj da se zadnja dva slova u riječi *vrečinu* pročitaju *pedesetu*, pretpostavlja prešućenu neku imenicu ženskoga roda, vjerojatno *godinu*. Međutim, u srednjovjekovnom datiranju nigdje nije upotrebljena ta imenica. Upotrebljeno je jedan put, i to dosta kasno, na Krku godišće (srednjega roda!) ali i ono uz *letu*, ovako: *godišće našega ġdna Is(u)h(rist)a na leto* 1466.¹⁶

Argumentiranje, da je riječ *vrečinu* broj, a ne imenica, oslabljeno je i neutvrđenom pretpostavkom, da se u toj riječi slovo *N* (= 50) našlo pisarskom pogreškom mjesto *K* (= 20).

Napokon, obje sigurne datacije u Povaljskom kartularu — i prva na početku i druga na kraju prijepisa — ispisane su riječima, a ne ciframa. Zašto bismo pomoću zamršenoga kombiniranja na ovom mjestu tražili drugačiji postupak?

Da je u riječi *vrečinu* zaista označen broj godine, autor ovako zaključuje: »Neobično bi bilo, da se ovaj najvažniji čin (tj. reambulacija) ... odredi samo nadnevkom dana, bez godine, dakle nepotpuno« (str. 104). — Na to bi se moglo odgovoriti — bez obzira što reambulacija nije postojala, a i P. dopušta njezinu fiktivnost (str. 102) —, da je samo nadnevkom bez godine u 12. retku određena

¹⁵ Šurmin, n. dj. I, passim.

¹⁶ Šurmin, n. dj. I, 252.

faktična i vrlo važna potvrda restitucije znatnoga dijela samostanskoga posjeda ovim riječima: *i pride (knez Miroslav) kь crkvi stago Ioana na dnь stago Ioana sь svoimь rodomь i potvrđi takoe ty zmle ježe beše Brečьko vratilь*. Isto tako u 14. retku *pohuali knezь Miroslavь na tь dnь* (tj. na dan sv. Ivana) jaku Smolčevu darovnicu pred više svjedoka, dok za Poruginu i neke druge darovnice ne samo da nije označena godina nego ni nadnevak.

Ad d) — Autor govori o sadržaju 48. i 49. retka kartularova prijepisa pa nastavlja: »Poslije reambulacije kojoj su prisustvovali i potvrdili je citirani svjedoci, dogodilo se nešto što je ponukalo samostansku upravu da se ova reambulacija službeno potvrdi i u kancelariji hvarškoga biskupa ... Potvrdu ove reambulacije izvršio je notar Blaž ... najranije 1230« (str. 103).

Blaž nije potvrdio, niti je mogao potvrditi reambulaciju nego je posvjedočio, da je cijeli Povaljski kartular (od 1. do 48. retka) ispravno prepisan. Iz samoga kartulara ne znamo, je li Blaž bio notar, a ni to, da je on svoj potpis na Povaljski kartular postavio u kancelariji hvarškoga biskupa. Ali zato znamo tačno i sigurno kada se Blaž potpisao na prijepisu Povaljskoga kartulara. Bilo je to prvoga prosinca 1250. godine. Toga je naime dana i te godine Ivan, kanonik sv. Duje i zakleti pisac hvarski, vlastoručnim potpisom i svojim običnim notarskim znakom posvjedočio, da je on sam prepisao Povaljski kartular. Međutim, u prostoru između Ivanova vlastoručno prepisanoga kartulara i ovoga njegova vlastoručnog svjedočanstva, na istoj pergameni, u neposrednom nastavku teksta nalazi se originalna vlastoručna Blaževa potvrda tačnosti prijepisa, i to u prisustvu istih ljudi, koje su i Blaž i Ivan svaki napose svojom rukom naveli, a to su: hvarski biskup Nikola, knez Vlašćin, župan Čeprnja i sudac Luka. Na pergameni se jasno vidi, da su tu dva rukopisa, i da je Ivanov rukopis vještiji i ljepši od Blaževa.

Budući da ovom konstatacijom otpada autorova pretpostavka, da je notar Blaž potvrdio reambulaciju, i to »dosta vremena poslije same reambulacije« (str. 103) a prije Ivanova prijepisa, tada otpada i autorova mogućnost »da se radi i o svojevolumnom zamagljivanju datiranja ... da se ne bi netko dosjetio da je toliki razmak između doba reambulacije i vremena potvrde u Hvaru« (str. 103, 106).

Ako zaista nije bilo reambulacije, ne bi se smjelo pozivom na reambulaciju tvrditi, da su kupnje, parnice i darovnice, o kojima je

govor od 27. do 40. retka, nastale prije 1220. godine (str. 101), niti da je opat Stanimir opatovao od oko 1220, do oko 1242. godine (str. 105).

2. Osim problema reambulacije, njezina datiranja i potvrde, autor rješava i neka druga pitanja. Ovdje ću se osvrnuti samo na ova:

- a) koliko je Ratko opatovao
- b) jesu li povaljski benediktinci bili glagoljaši i
- c) kojim je pismom bio pisan izvornik Povaljskoga kartulara

Ad a) — P. piše: Ratko je »dosta dugo opatovao, jer se za njegova opatovanja spominju dva popa: Milko, redak 28, i Radidrug, redak 40« (str. 105). — Ratko, *pop* i *koludr*, doista je dosta dugo opatovao. Možda je čitavi kartular bio napisan u njegovo vrijeme,¹⁷ ali dužina njegova opatovanja ne dokazuje to, što su dva popa spomenuta kao svjedoci. Ratko je istodobno imao oko sebe po nekoliko popova u samoj svojoj opatiji, a bilo je u ono doba i dosta drugih svećenika na Braču. Kao najveći dalmatinski otok Brač je imao više naseljenih mjesta i još više crkava, a brački arhiprezbiter bio je biskupov zamjenik za čitav otok,¹⁸ pa se za vrijeme i najkraćega Ratkova opatovanja moglo u jedan put naći skupa i spomenuti više svećenika.

Ad b) — Po mojem mišljenju nije uvjerljiva ni slijedeća argumentacija: »Brački termin je *navdar* u značenju 'čovjek na službi koji nadzire težake'... Ova riječ je kalk (prevedenica) latinske riječi *invigilator* = *nadbar*... Bračka riječ *navdar* dokazuje, da je riječ *nabdar* postojala i na Braču, da su je upotrebljavali brački redovnici benediktinci i da je kasnije u obliku *navdar* prešla kao prežitak u težačku terminologiju. Kako je ova riječ čisto zapadno-crkvena i kalkirana osim toga prema latinskom crkvenom terminu, ona dokazuje da su hrvatski benediktinci izveli ovaj kalk za potrebe svoje terminologije koja je bila i u detaljima hrvatska. Kako se zatekla i na Braču, može nam služiti kao dokaz da su i brački benediktinci glagoljali, tj. da su služili obrede na narodnom jeziku« (str. 107). — Vrlo je vjerojatno, da su povaljski monasi glagoljali, ali to nikako ne možemo dokazati pomoću pojma *navdar*. *Nâdar* (u nekim bračkim mjestima: *naudar*) nije crkvena riječ, niti je ona označi-

¹⁷ Vrana u n. dj., 203.

¹⁸ Andrea Ciccarelli, Osservazioni sull'isola della Brazza e sopra quella nobiltà, 92, 107 — Venezia 1802.

vala čovjeka u službi crkve nego imućnijih zemljoposjednika. Ni otkuda ne znamo, od kada je ona na Braču, niti jesu li je upotrebljavali brački redovnici. A, da su je i upotrebljavali, te da je ona i bila čisto zapadno-crkvena riječ, nikako ne bi slijedilo, da su zato brački benediktinci glagoljali ili služili obrede na narodnom jeziku.

Ad c) — Valjda bi bilo naravnije kušati dokazati glagoljaški karakter povaljske opatije, ako je moguće, pomoću svjedočanstva kanonika Ivana. On tvrdi, da je pisao što je vidio *pisano u staru knjigu* (r. 52) ili, kako se u srednjovjekovnom latinskom prijevodu na tom mjestu nalazi, *in antiqua littera*. Jedno i drugo možda bi se moglo izraziti našim današnjim govorom: *pisano starim pismenima*, jer u staroslavenskom jeziku jedno od značenja riječi *kniga* jest i: *ꙗꙗꙗꙗꙗ*, *littera*, *pismę*.¹⁹ Nisu li ona stara pismena mogla biti starija od ćirilskih? jesu li možda glagoljska?

Na drugom mjestu sam izrazio mišljenje, da su neki od prognanih učenika sv. Metoda bili uredili samostan nad sačuvanim ostacima starokršćanske bazilike u Poveljima.²⁰ To je onaj samostan, što su ga 1145. godine oplijenili Neretljani ili Omišani, i za koji je 1184. godine monah Ratko rekao na bračkoj skupštini u Bolu: *molbstyrъ stago Ioana estъ velikъ bylъ prežde*.²¹ Na mjestu toga starog velikog i opustjelog glagoljaškog samostana Ratko je organizirao novi po pravilu sv. Benedikta. To zaključujemo po tome, što su crkvene vlasti svugdje na Zapadu urgirale i uspjele, da su svi samostani poprimili benediktinski način života. I upravo u Ratkovo vrijeme preustrojeni su u Hrvatskoj i drugi stari glagoljaški samostani.²²

Ratko je mogao vrlo lako nastaviti tradicijom svojih predšasnika i onaj dio kartulara, što je nastao za njegova opatovanja, napisati ili dati napisati glagoljicom. Ni P. ne isključuje mogućnost, da su povaljski benediktinci sumarni registar svojih posjeda vodili i glagoljicom (str. 106). Ratkovi pak nasljednici ili njegovi pisari mogli su nastaviti svoje sukcesivne ubilježbe ćirilicom, jer su glagoljaši u srednjoj Dalmaciji vrlo rano izvan liturgije glagoljicu zamijenili ćirilicom.²³

¹⁹ F. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenicum-graeco-latinum*, 293 — Vindobonae 1862.

²⁰ Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj II*, 12, 395.

²¹ Ostojić, *Benediktinska opatija*, 19, 34—35.

²² Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj II*, 12—14, 397.

²³ Zelić - Bučan, n. dj., 8.

O vrsti pisma P. piše, »da je svakako onaj dio kartulara gdje se govori u reambulaciji bio pisan bosančicom . . . Za ostali dio kartulara može se misliti da je sadržavao samo sumarni registar posjeda, i to pisan latinskim pismom, pa odatle miješanje $i = v$.« Za primjer donosi pisanje *Grimača* i *Gr̃mači* (str. 105—106). — Meni se čini, da miješanje $i = v$ ne dokazuje latinsko pismo predložka, jer u Povljima uz apelativ *grm* imamo u narodnom govoru toponim *Grimača*, koji još i danas postoji.²⁴ Slični slučajevi nalaze se i u našim starim istočnim jezičnim spomenicima, npr. za jedan i isti pojam oblici *gr̃mēti* i *grimēti*, *kr̃stṽ* i *kristṽ* itd.²⁵ A može se spomenuti i zamjenjivanje v i i u *kostṽju* i *kostiju*, *p̃vju* i *piju* itd.

Odmah iza toga P. nastavlja, da na latinsku grafiju upućuje: $s = z$, $u = v$: *rogosnica* (r. 16) *rasdoli* (r. 20), *Sečava*, *Sečevo* (r. 45, za *Zečevo*),²⁶ *Huarski* (r. 2,50), *pohuali* (r. 14), *usa* za *vsa* (r. 14), *radounja* (r. 43) (str. 106). — Na to bi se možda moglo odgovoriti, da se i takva miješanja susreću također u istočnim spomenicima našega i staroslavenskoga jezika, na koje nije uplivala latinska grafija, npr. *ras̃ṽñb̃* (uz *raz̃ṽñb̃*), *ras̃četati* (uz *raz̃ṽčetati*), *ṽsṽde* (uz *ṽzde*), *sve-zati* (uz *zvezati*), *euangelije* (uz *evangelije*) itd.²⁷

Ali, sve da bi spomenuta miješanja ($i = v$, $s = z$, $u = v$) i ostale osebnosti odavale utjecaj latiničke grafije, nije li možda tom utjecaju uzrok u ličnom načinu pisanja kanonika Ivana, čovjeka latinske obrazovanosti, a ne u pisanju povaljskih monaha, koji, ako su bili glagoljaši, vrlo vjerojatno nisu znali latinski.²⁸ Ako Ivan u zaglavnom vrlo kratkom dijelu svoje listine (r. 50—52), koji nije prepisao nego sam sastavio, piše u mj. v (*huar̃sky* mj. *hvar̃sky*), *re* mj. *r̃b̃* (*Čeprenje* mj. *Čep̃rñje*) i *š* mj. *ž̃* (*priseš̃eñb̃* mj. *prisež̃eñb̃*), zašto nije mogao prepisujući dugi tekst hotice ili nehotice koji put napisati *huar̃sky* mj. *hvar̃sky*, *Hraneca* (poput *Čeprenje*) mj. *Hrañca*, *niše* (poput *priseš̃eñb̃*) mj. *niže* itd.? Tim prije, ako prihvatimo tvrdnju Vrane, da je Ivan u svoju listinu unio sadržaj kartulara, ali ne od riječi do riječi u prvobitnom već u nešto skraćenom (dakle prerađenom) obliku, i ako je tražio neko kompromisno rješenje između grafije pisara predložka i svoje lične.²⁹ Pogotovo, ako je i

²⁴ Ostojić, Benediktinska opatija, 42.

²⁵ Miklosich, n. dj., 143, 146, 317.

²⁶ Mislim, da je *Sečava* štamparska pogreška, a *Zečevo* (mjesto *Sečevo*) oblik, koji su mogli dati novi naseljenici.

²⁷ Miklosich, n. dj., 116, 119, 223, 782, 793, 795, 917, 1149 . . .

²⁸ Kao što, upravo u to vrijeme, nisu znali latinski ni krčki benediktinci kod Omišlja (Augustinus Theiner, Vetera monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia I, 79 — Romae 1863).

²⁹ Vrana u n. dj., 201—203.

azbuku morao mijenjati, glagoljsku u ćirilsku. A da je to vrlo lako moglo biti, slaže se s konstatacijom Vrane, da su u Povaljskoj listini sačuvane neke starije grafičke osobine koje su iz glagoljice prešle u ćirilicu (pisanje κ i ϵ za *ja* i *je*, μ za *ć*, $\mu\mu$ i $\mu\mu\mu$ za *lu* i *lu*).³⁰ U tom slučaju mi bismo mogli danas proučavati način pisanja splitskoga kanonika Ivana, a ne stvarati sigurne zaključke iz nepoznate nam grafije, možda glagoljskog, predloška.

Uzmimo kao primjer samo prvih devet redaka i prve četiri riječi iz 10. retka. To je izvan svake sumnje u predlošku napisao isti pisar i u isto vrijeme. A ipak u tom nedugom tekstu susrećemo više osnovnih varijanti negoli ima redaka [*vъ* (r. 1, 2, 3) i *u* (r. 4), *mikuli* (r. 2) i *nikulu* (r. 10), *hvarъskimъ* (r. 2) i *hvarъsky* (r. 4), *bračъkimъ* (2) i *bračъski* (r. 4), *sutъ* (r. 3, 8) i *jesu* (r. 7), *koludrъ* (r. 4) i *kalugerъ* (r. 5), *estъ* (r. 5) i *é* (r. 6), *prežde* (r. 6) i *prêe* (r. 7), *zeme* (r. 6) i *zmle* (r. 6) i *zemle* (r. 8), *byly* (r. 7) i *bily* (r. 8)]. Koje varijante pripadaju monahu Ratku, a koje kanoniku Ivanu? — Osim toga u istom tekstu ima nekoliko nedosljednosti u padežnim nastavcima [genitiv imenica na *-a*: *bely* (r. 2) i *mikuli* (r. 2); dativi: *crkvi* (r. 4) i *crkve* (r. 7); vokativi plurala: *vlasteli* (r. 5) i *vlastele* (r. 7)]. Nadalje na četiri mjesta ne znamo, radi li se o pisarevoj osebnosti ili o pisarskoj pogrešci [*vladaně otočъskomu* (r. 3), *podъ crkvъ stago nikulu* (r. 10), *ga našego ishovo* (r. 1), *tisučъno i sto* (1)]. — Kako smo analizirali ovo nekoliko prvih redaka, tako bismo mogli nastaviti sve do kraja, i naposljetku se, vjerojatno bez mogućnosti da odgovorimo, upitati: što je prvobitno, a što prerađeno?

Eto, to bi bile moje primjedbe i moja nagađanja. Međutim, unatoč ovdje izraženom drugačijem mišljenju, zaslužio je autor, da mu zahvalimo na postavljenim problemima, što ih prije njega nitko nije izložio, jer će, kako reče, Povaljski kartular i dalje biti predmet proučavanja (str. 101).

Zusammenfassung

NOCH EINIGE BEMERKUNGEN ÜBER DEN INHALT DES KARTULARS VON POVLJA

Der Autor äussert sich gegen einige Schlüsse und Auffassungen die Valentin Putanec in seiner Abhandlung: »Die textologischen und sprachlichen Probleme im Kartular von Povelja (1184—1250)« dargebracht hat. A. mimmt in

³⁰ Vrana u n. dj., 212.

erster Reihe nicht an, dass der letzte Teil des Kartulars (Zeilen 40 — 48) eine Reambulanz der Besitze der Abtei von Povlja darstelle; er meint dagegen es handle sich um eine Rekapitulation desjenigen wovon in vorangehenden Texten die Rede war, d. h. um Zeugenaussagen aus welchen hervorgeht, dass sowohl die in die Liste eingetragenen Besitztümer, welche die Abtei des hl. Johannes des Täufers auf der Insel Brač im Jahre 1184, zurückbekommen hat, als auch diejenigen die die Abtei später durch Schenkungen, Verträge oder Kauf erworben hat, der Abtei gehören. Was die Datierung auf den Festtag des hl. Stephan anbelangt, A. meint es handle sich um den hl. Stephan den Protomartyrer (26. XII) und nicht um den hl. Stephan den König (20. VII), wie es Putanec denkt; der hl. Stephan der König war auf Brač wenig bekannt und es liegen keine Bestätigungen vor, dass er dort gefeiert wurde. A. äussert sich auch gegen Putanec' Meinung, dass in den Zeilen 45—46 die Schenkungsurkunden des Smольсь und Poruga irrtümlich eingetragen worden sind — A. glaubt dass ihre Schenkungsurkunden in die erwähnte Rekapitulation richtig und geschickt eingetragen worden sind. Obwohl A. den ungewöhnlichen Ausdruck *na vrečinu* (welcher sich in der 47. Zeile im Satze: *se by na dnb stago Stepana na vrečinu* befindet) nicht mit Sicherheit deuten konnte, er kann Putanec' Meinung *na vrečinu* sei eine Zeitangabe (das Jahr 1250.) nicht annehmen, weil keine Bestätigung vorliegt, dass VRE dvě stě und NU fünfzig bedeute. Zugunsten Putanec' Lösung sprechen auch keineswegs jene zwei sicheren Datierungen im Kartular von Povlja, die mit Worten und nicht mit Zahlen niedergeschrieben worden sind. In der Zeile 48 und 49 sieht Putanec eine Bestätigung der Reambulanz, welche vom Notar Blaž durchgeführt wurde. A. meint dagegen dass der Notar Blaž die angebliche Reambulanz nicht bestätigen konnte; er bezeugte nur, dass der ganze Kartular von Povlja (von der 1. bis zur 48. Zeile) richtig abgeschrieben war. Ausser der Frage der Reambulanz versuchte Putanec in seiner Abhandlung auch andere Fragen zu lösen. A. glaubt dass Putanec' Argumente dafür dass a) Ratko lange Zeit der Abtei vorstand; b) dass die Benediktiner von Povlja Glagoliten waren; und c) dass das Original des Kartulars von Povlja in glagolitischer Schrift verfasst worden war — ungenügend überzeugend wirken.